

Keywords: small and medium enterprises, innovative activity, innovation production.

Кавтшиш О.П.

к.е.н., ст. викладач, НТУУ «КПІ»

Круш Н.П.

студентка ФММ НТУУ «КПІ»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості формування інноваційного потенціалу промислових підприємств (ПП) з позицій системного підходу. Визначено та систематизовано проблеми управління інноваційною діяльністю на промислових підприємствах з урахуванням сучасного стану економіки України. Окреслено основні внутрішні та зовнішні чинники впливу на ПП, а також напрямки підвищення результативності у процесі формування ПП.

Ключові слова: інноваційний потенціал, потенціал підприємства, інновації.

Вступ. Одним з головних завдань сучасного етапу розвитку економіки України є подолання кризи, розробка та застосування сучасних методів і форм управління інноваційною діяльністю економічної системи та її підсистем, створення умов для її активізації і підвищення ефективності. Як свідчить практика розвинених (постіндустріальних) країн лише на цій основі можна досягти макроекономічної стабілізації і забезпечити економічне зростання держави, а також її суб'єктів господарювання в сучасних умовах.

Значимість проблеми зростає з урахуванням сучасного стану економіки України, що характеризується кризовими явищами, низькою конкурентоспроможністю, недостатнім сприйняттям підприємствами нововведень (інновацій). Однією з причин такого становища, на нашу думку, є недостатня увага державних органів протягом тривалого періоду часу до проблем інноваційної діяльності, непродуманість механізмів стимулювання підприємств до її реалізації.

Для обґрунтування сучасних напрямів інноваційного розвитку велике теоретичне та методологічне значення мають праці таких учених, як Геєць В.М., Гончарова Н.П., Бутнік-Сіверський О.Б., Федулова Л.І., Семиноженко В.П., Завлін П.Н. та ін. Дослідженню сутності та структури інноваційного потенціалу, визначенню факторів, що на нього впливають, розробці методичних підходів до його оцінки присвячено праці Чухрай Н.І., Посилкіної О.В., Ілляшенка С.М., Галушка Є.С., Кравченко М.О., Новікової І.В., Федоніна О.С., Лапіна Н.І., Пригожина А.І., Кутейнікова А.А.,

Краснокутської Н.В., Лузіна А.Є., Гуніна В.Н. та ін.

В той же час, не зважаючи на значну кількість публікацій, присвячених проблемам становлення, накопичення та розвитку інноваційного потенціалу країни та її підсистем (регіонів, галузей, окремих підприємств та їх комплексів) залишається відкритою та дискусійною.

Вирішення поставлених перед країною проблем інноваційного розвитку, на наш погляд, доцільно розпочинати саме з мікрорівня (підприємств), оскільки вони виступають каркасом для формування корпоративних, регіональних та й національної інноваційних систем.

Постановка задачі. Мета дослідження – розкрити особливості формування інноваційного потенціалу промислового підприємства, його структуру як системи, а також проаналізувати фактори, що впливають на процес його становлення та розвитку.

Результати дослідження. Аналіз останніх публікацій, соціально-економічних досліджень та практика господарювання свідчать, що при формуванні ринкової економічної системи особливої актуальності набувають проблеми планування й оптимізації можливостей підприємств довгострокового та поточного характеру як визначальні чинники стабільності та динамічного розвитку всієї системи.

Досвід зарубіжних країн показує, що особливої ваги у даному процесі набуває планування, управління і, відповідно, оптимізація його науково-технічних, технологічних можливостей або ж ступеню інновативності. З огляду на, на нашу думку, слід більше уваги приділяти переосмисленню концептуальних підходів до створення та розвитку вітчизняних підприємств на інноваційній основі, тобто до процесів цілеспрямованого формування їх інноваційного потенціалу.

До сьогодні, процесам формування іноваційного потенціалу підприємства не приділялося належної уваги, як фактично і загальному економічному потенціалу. І це за ланцюговою реакцією, це призвело до кризового стану більшості вітчизняних підприємств, далі галузей, деформування міжгалузевих та регіональних пропорцій і всього національного господарства. А кризовий стан національної економіки та окремих підприємств, що супроводжується недовикористанням виробничих потужностей, накопиченням понаднормативних запасів матеріалів і готової продукції, скороченням чисельності працівників, зниженням їх кваліфікаційного рівня та продуктивності праці й іншими негативними явищами, закономірно веде до втрати потенціалу [7].

Тобто хаотичність процесів розвитку і не контрольованість кризових тенденцій на макрорівні спричинили руйнацію структури потенціалу, що проявилось у порушенні пропорцій між основними елементами соціально-економічних систем та підприємств. У свою чергу, багаторівнева деформація пропорцій та зв'язків між складовими виробничих, соціальних, комерційних та інших підсистем підприємств зумовлює мультиплікативність дезорганізації та ініціює наступний виток кризових загальносистемних змін в межах окремих підприємств [9].

Саме тому на сьогоднішній день гостро стоїть питання про відновлення потенціалу промислових підприємств в Україні, а з огляду на стратегічні орієнтири держави та бізнесу, насамперед його інноваційної складової (результуюча складова потенціалу підприємства). Саме він вступає основою формування потенціалу міст, регіонів, галузей та самої національної економіки через впровадження комплексних інноваційних циклів в рамках НІС (рис. 1.).

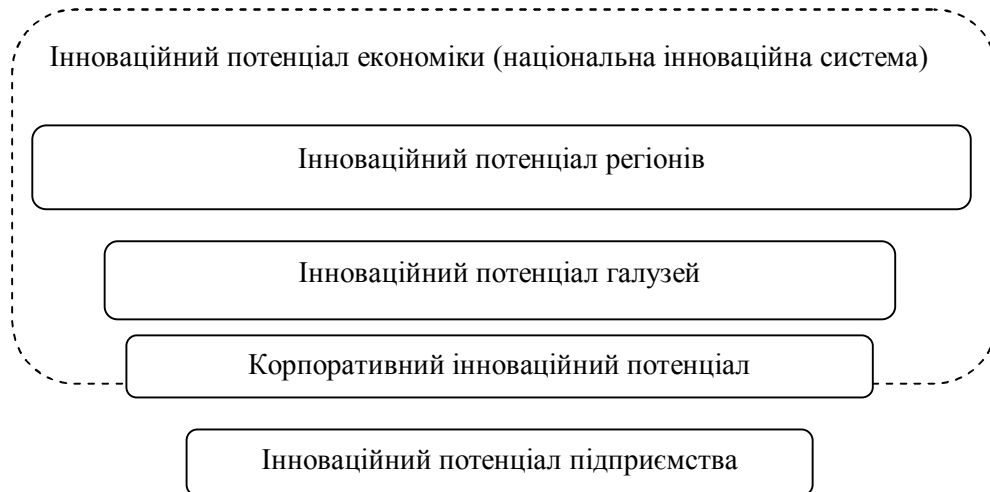

Рис. 1. Місце ІПП в структурі інноваційних потенціалів економічної системи

Формування інноваційного потенціалу промислового підприємства можна визначити як процес ідентифікації та створення спектру підприємницьких можливостей, їх структуризації та побудови певних організаційних форм задля стабільного розвитку та ефективного відтворення усіх елементів потенціалу підприємства [11]. Аналізуючи різні методичні та методологічні підходи до аналізу сутності, структури та особливостей формування ІПП, на нашу думку, слід керуватись системним підходом, згідно якого ІПП є складною динамічною системою в структурі економічного потенціалу підприємства, для якої характерний комплекс сутнісних ознак (рис. 2).

Означені на рис. 2. властивості ІПП як системи дозволяють виокремити загальні вимоги, які слід урахувувати при формуванні як інноваційного потенціалу підприємства, так і потенціалу будь-якої системи загалом:

- ІПП – це складна система комплексу характеристик його елементів, причому останні можуть в тій, чи іншій мірі замінювати один одного, тобто вони альтернативні;
- ІПП не можливо сформувати на базі механічного додавання складових елементів, тому як це-динамічне угруповання;
- при формуванні ІПП, а також як результат впровадження ІПП діє закон синергії його елементів;
- всі елементи потенціалу об'єктивно пов'язані з функціонуванням і розвитком підприємства, тобто з одного боку - підлягають фізичному та

моральному старінню, а з іншого - вони чутливі до досягнень науково-технічного прогресу, тобто інноваційності;

– складові елементи ІПП повинні бути адекватними характеристикам продукції і послуг, що виробляються на підприємстві.

Рис. 2. Властивості ІПП з позицій системного підходу (адаптовано за [13])

З метою формування ІПП як комплексної адаптивної системи, що здатна у процесі свого функціонування забезпечувати ефект синергії не лише для себе, а й для економічного потенціалу підприємства, доцільно також проаналізувати фактори, що на нього впливають. Умовно їх можна розподілити на фактори внутрішнього та зовнішнього середовища (табл. 1).

Останні публікації, аналітичні доповіді, практичні рекомендації провідних фахівців у сфері інноваційного розвитку свідчать про те, що у країнах, де інноваційне інституційне середовище перебуває на стадії свого формування, нерозвинена інфраструктура та не визначена структура ринку інновацій, наявні галузеві, регіональні та технологічні і виробничі диспропорції, держава бере на себе першочергову задачу формування інституційного середовища та організаційно-економічних механізмів інноваційного процесу. Лише за таких умов приватний бізнес спроможний поступово формувати внутрішні механізми для активізації інноваційного потенціалу.

Фактори впливу на формування ІПП

Зовнішні фактори впливу на ІПП	Внутрішні фактори впливу на ІПП
<u>чинники безпосереднього впливу:</u> законодавство, що врегульовує підприємницьку інноваційну діяльність; наявність системи підтримки інноваційної активності бізнесу; дії органів державного управління; взаємодія з партнерами; конкуренція за рівнями економічної системи; структура органів державної влади і відповідна організація взаємодії підприємства з ними; превалюючі методи державного регулювання економіки; стан освіти та науки; тощо <u>чинники опосередкованого впливу:</u> науково-технічний прогрес; політична ситуація; економічні зрушення в країні, галузі, на міжнародній арені; демографічна ситуація; екологічна ситуація; тощо	формування / наявність стратегії управління інноваційною активністю; вироблення принципи інноваційної діяльності підприємств; інвестиційні ресурси та їх використання в інноваційній діяльності; кадровий потенціал інноваційної діяльності; технічна та технологічна база діяльності підприємства; організаційно-правова форма підприємницької діяльності; участь у науково-дослідних роботах та державних інноваційно-інвестиційних програмах; аналіз та структурування інновацій підприємства на основні та підтримуючі; аналіз ризиків діяльності; стиль та методи управління; організація та оплата праці; тощо

Джерело: складено за даними [6]

Усвідомлення великої значимості підтримки інноваційних процесів в Україні засвідчило прийняття низки програмних нормативних документів. На сьогоднішній день існує понад 30 нормативних актів, у тому числі 15 Законів України, які в тій чи іншій частині регулюють питання інноваційної діяльності в Україні. В той же час слід констатувати їх все ще неспроможність вирішувати поставлені в них завдання. Це ж стосується і нещодавно прийнятих Податкового Кодексу та Проекту «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», Постанови Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» та ін.

Основним джерелом активізації виступають два ключових моменти – розвиток науки як продуктивної сили виробництва та належне фінансування інноваційного процесу. Проте в Україні інноваційна сфера з огляду на фінансове забезпечення і підтримку науки функціонує в критичних умовах.

У розрахунку на одного спеціаліста в інноваційній діяльності в Україні сьогодні витрачається в сто разів менше коштів, ніж у Франції, Великій Британії, Німеччині. Світовий досвід підтверджує, що потужна реалізація інновативної функції науки і її активне впровадження у виробництво можлива за умови належної державної підтримки – коли сума витрат на

науку більша 0,9% ВВП. В Україні задекларовані витрати на науку становлять 1,7 % ВВП, проте їх реальне значення коливалось між 1 і 1,5%, але реально вони не перевищували 0,5% ВВП [14].

Відсутні дієві інструменти стимулювання підприємств до підвищення рівня свого інноваційного потенціалу. Так, з відомих інструментів стимулювання бізнесу до інноваційної діяльності Україна майже не використовує основних і дієвих: виключення на НДДКР з оподаткованого доходу, відсутність податку на оренду венчурних фірм, не оподатковується юридична форма венчурного капіталу, наявність інвестиційного податкового кредиту, пільговий режим амортизаційних відрахувань, надання коштів з бюджету на венчурний бізнес, венчурний бізнес залучається до виконання урядових інноваційних програм, цільові безоплатні субсидії фірмам, що досліджують нові технології, пільгові кредити на інформатизацію бізнесу, системи страхування кредитів венчурного бізнесу тощо [7]. Новим податковим законодавством передбачене стимулювання енергозберігаючих технологій у бізнесі і частково наукоємних, проте дійсних інструментів для застосування даних механізмів і досі не розроблено, а існуючі – не стимулюють національного виробника. Тобто, сучасний вітчизняний ринок інновацій потребує створення реальних умов для переходу економіки на інноваційно-інвестиційну модель розвитку та «впровадження механізму диференційованого пільгового оподаткування підприємств залежно від рівня їх інноваційної активності, стимулювання науково-дослідних і дослідно-конструкторських установ і організацій до введення в господарський обіг нематеріальних активів, утворення галузевих інноваційних фондів» [9].

Характерною особливістю України є те, що вона має вищий рівень інноваційного потенціалу порівняно з виробничим. Проте економічна криза призводить до скорочення використання досліджень інноваційних процесів. Тому без допомоги і підтримки держави вітчизняний інвестор не здатний фінансувати великі інноваційні проекти, навіть якщо вони мають гарантований успіх.

Тут одразу прослідковується й задача формування належного організаційного забезпечення в ланцюгу наука – освіта – виробництво – комерціалізація – споживання (реалізація) інновацій, якого в Україні на сьогодні не існує. Проектом «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» передбачено зміну структури органів, які відповідатимуть за інноваційний процес, проте остаточного оформлення вона ще не набула.

Світовий досвід свідчить, що форми і методи розвитку конкуренції в інвестиційно-інноваційній діяльності суттєво змінилися. Держава активно сприяє розробці програм щодо залучення і використання інвестицій, бере участь в управлінні процесами і ризиками в інноваційній діяльності. Вплив держави спрямовується на максимальну підтримку власного інноваційного потенціалу, провідних наукових і конструкторських центрів, а також на забезпечення реалізації науково-технічної політики, що відповідає світовому рівню. Тому, на наш погляд, Україна має обрати такі напрями розробки

«високих» технологій, для реалізації яких у державі вже створено реальні передумови та є відповідний науково-технічний потенціал для виходу на передові позиції світової науки і техніки. І поступово у процесі підтримки існуючих інноваційних осередків оновлювати структуру формування та використання інноваційного потенціалу підприємств, виробничих комплексів, регіонів, галузей та самого національного господарства.

Як відзначає, механізм створення та поширення нововведень має три загальні складові, характерні майже для всіх країн [14]:

1. систему державної підтримки фундаментальних і пошукових досліджень;
2. різні форми та джерела фінансування і непрямого стимулювання досліджень;
3. підтримку малого інноваційного підприємництва.

І саме їх потрібно закладати у процес формування інноваційного потенціалу на всіх рівнях національного господарства, починаючи з мікрорівня.

Висновки. Формування ІПП є складним і багатоаспектним процесом, реалізація якого має виходити з урахуванням цілого ряду факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. При цьому, якщо логічно проаналізувати інноваційний процес, то можна відзначити, що ІПП виступає основою для формування інноваційних потенціалів вищого рівня аж до становлення НІС.

З цих позицій і враховуючи стан національного господарства та його підсистем формування інноваційного потенціалу від мікро- до макрорівня має виходити з ключової ролі держави у формуванні інституційного середовища інноваційної діяльності, а також організаційно-економічних механізмів взаємодії учасників інноваційного процесу, всебічного заохочення підприємств до збільшення інноваційної активності.

В той же час, у процесі формування ІПП та інших елементів національної економіки потрібно враховувати низку якостей потенціалу як складної системи: взаємозв'язок і взаємодія всіх компонентів системи; цілісність, узгодженість і синхронність у часі, узгодженість із місією і цілями організації; адаптивність, гнучкість до змін середовища; автономність елементів організаційної структури функцій управління; багатофункціональність і багатоаспектність, що реалізується через здатність до постійних змін, пристосувань відповідно до змін зовнішнього середовища.

Лише за рахунок поетапного впровадження інституційних змін та впровадження дієвих інструментів та механізмів активізації інноваційного процесу як єдиного ланцюга взаємопов'язаних елементів можливо буде створити умови для активізації внутрішнього ресурсу підприємств до підвищення і раціонального застосування свого інноваційного потенціалу.

Перелік посилань

1. Лапін Е. В. Экономический потенциал предприятия : монография. – Суми : ИТД «Университетская книга», 2002. – 335 с.

2. Краснокутська П. Дефініція поняття «потенціал підприємства» в контексті розвитку мікроекономічної теорії // Вісник КНТЕУ. – 2008. – №5. – С. 54 – 64.
3. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком : проблеми, концепції, методи: Навч. посібник. – Суми: Університетська книга, 2003. – 278 с.
4. Верба В.А., Новікова І.В. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства // Проблеми науки. – 2003. – №3. – С. 22 – 31.
5. Балабанова Л.В., Холод В.В. Стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємств. – К. :ВД Професіонал, 2006. – 448 с.
6. Гриньов А.В. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства // Проблеми науки. – 2003. – №12. – С. 13 –17.
7. Іванілов О.С., Таряник О.М. Інноваційний потенціал підприємства // Економіка, фінанси, право. – 2004. – №12. – С.5 – 7.
8. Новікова І. В. Інноваційний потенціал підприємства: оцінка та фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку (за матеріалами підприємств алмазно-інструментального виробництва України): автореф.дис. к. е. н.: 08.06.01 / КНЕУ – К., 2003. – 17 с.
9. Терещенко О. В., Верба Д. В. Дослідження диференціації параметрів господарської діяльності промислових підприємств із різною інноваційною активністю // Економіка та держава. – 2006. – № 5. – С. 60 – 64.
10. Хачатурян Х. В. Інноваційні зміни у функціях і стратегічних орієнтирах системи державного управління [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-2/txts/phil0/05xxvsdu.pdf>.
11. Чоботар. С. В. Інноваційний потенціал підприємства [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.confcontact.com/Okt/18_Chebot.htm;
12. Іванова К. В., Громова Я. А. Технологія оцінки гармонійності складових інноваційного потенціалу підприємств // Вісник Хмельницького національного університету 2009. – № 6.–Т. 3. – С. 233 – 237.
13. Гарматій Н.М. Сутність інноваційного капіталу та необхідність його застосування в галузі телекомунікацій // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С. 42–46.
14. Проект «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс]. Режим доступу до джерела: http://www.in.gov.ua/files/content/part_3111.pdf

Кавтись О.П.

к.э.н., ст. преподаватель НТУУ «КПИ»

Круш Н.П.

студентка ФММ НТУУ «КПИ»

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены особенности формирования инновационного потенциала промышленных предприятий (ИПП) с позиций системного подхода. Определены и систематизированы проблемы управления инновационной деятельностью на промышленных предприятиях с учетом современного состояния экономики Украины. Определены основные внутренние и внешние факторы влияния на ИПП, а также направления повышения результативности в процессе формирования ИПП.

Ключевые слова: инновационный потенциал, потенциал предприятия, инновации.

Kavtysh O.P.

candidate of economic sciences, senior professor NTUU «KPI»

Krush N.P

student of NTUU «KPI»

FEATURES OF INNOVATIVE POTENTIAL OF INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE

The article discusses the features of the innovation potential of industrial enterprises (IPP) with the position of system approach. Defined and systematically problems of managing innovative activities in industrial companies given the current economic situation in Ukraine. The basic internal and external factors impact on IPP as well as ways of raising efficiency in the formation of IPP.

Key words: innovation capacity, enterprise, innovation.

Кривда О.В.

к.е.н., доцент НТУУ «КПІ»

Бєлова Д.С.

студентка ТЕФ НТУУ «КПІ»

ЗЕЛЕНИЙ БІЗНЕС – НОВА РУШІЙНА СИЛА В ЕКОНОМІЦІ

У роботі досліджено теоретичні і практичні аспекти розвитку зеленого бізнесу, як новітнього підприємництва сьогодення. Показано передумови виникнення зеленого бізнесу та розглянуто подальші перспективи його розвитку.

Ключові слова: зелений бізнес, навколишнє середовище, енергозбереження.

Вступ. Україна – один з лідерів Європи зі споживання електроенергії і ресурсозатратності [1]. За останній час у світі збільшення шкідливих викидів у навколишнє середовище та збільшення витрат на електроенергію призвело до постановки задачі «озеленення» бізнесу. Однією з найбільших проблем у світі є проблема стабільного погіршення стану навколишнього середовища, де важливим фактором впливу є виробниче підприємництво. Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, засвідчив, що ця тематика переважно розробляється західними вченими. Тут слід відзначити американського фахівця Мерієн К. Прокоп. В Україні до проблем екологізації бізнесу зверталися Л.Г. Мельник, В.Я. Шевчук, Ю.М. Навроцький, Р.М. Марутовський, Г.Г. Почепцов, О.Г. Стегній.